

Sodan teoria ja Venäjän sota Ukrainassa 2013–2023

Miksi Venäjän helmikuussa 2022 aloittama laajamittainen hyökkäys Ukrainassa on helpompi tunnistaa sodaksi, kuin esimerkiksi vuoden 2014 keväällä alkaneet taistelut Donbasissa? Yksinkertaisin vastaus kysymykseen löytyy tavastamme ymmärtää nuoremman Carl von Clausewitzin teorian mukaisesti sota valtioidenvälisenä laajamittaisena väkivaltana vihollisen riisumiseksi aseista. Ennen Venäjän helmikuista laajamittaista hyökkäystä Ukrainassa käytyä sotaa pidettiin liian rajattuna, ja sen poliittisuuden tähden epämääräisenä. Tämä ilmeni konkreettisesti länsimaiden passiivisuutena. Teoreettisesti sodalle yritettiin myös keksiä etuliitteitä, jotka erottivat sen ylläkuvatusta ”perinteisestä” sodasta. Clausewitzin viimeistelemätön teoria on kuitenkin ristiriitainen: sen kautta sotaa voidaan pitää sekä väkivaltana että politiikkana. Clausewitzin myöhempi teoria mahdollistaakin sodan ymmärtämisen laajempuna ja poliittisempuna ilmiönä. Yhtä lailla Clausewitzilta juontuu nykyaikainen strategian käsite, joka keskittyy päämäärien, keinojen ja niiden käyttötapojen suhteeseen. Clausewitzin sotaa politiikan instrumenttina painottava ja sodan käsitteistä ja seuraussuhteista koostuva teoria tarjoaakin analyyttisen rakennelman, jonka kautta sotia voidaan ymmärtää, ja viime kädessä menestyksekkäästi käydä. Tässä artikkelissa käytetään näitä eri käsitteitä kronologisessa Ukrainan tilanteen analyysissä, joka alkaa loppuvuodesta 2013 ja päättyy alkuvuoteen 2023.

Ilmari Käihkö

Milloin sota Ukrainassa alkoi? Kysymys voi tuntua yksinkertaiselta, mutta siihen voi antaa monta oikeaa vastausta. Välittömin ja kenties ilmeisin sodan alkamisajankohta on 24. helmikuuta 2022, jolloin Venäjän asevoimat aloittivat laajamittaisen hyökkäyksensä Ukrainassa. Yhtä lailla sodan voidaan katsoa alkaneen 14. huhtikuuta 2014, jolloin Ukrainan väliaikais-

hallitus aloitti sotilaallisen ”terrorismin vastaisen operaation” Venäjän tukemia separatisteja vastaan Itä-Ukrainan Donetskin ja Luhanskin alueet kattavassa Donbasissa. Kolmas hyvä vaihtoehto sodan alkamiselle on saman vuoden 27. helmikuuta, jolloin niin kutsutut ”pienet vihreät miehet” – tunnuksettomat venäläiset sotilaat – ottivat haltuunsa hallintorakennuksia Ukrainaankuuluvalla Krimin niemimaalla. Etenkin Ukrainassa vastaukset voivat historiapolitiikan myötä ulottua vielä kauemmas: modernin Ukrainan itsenäistymiseen Neuvostoliitosta vuonna 1991, Stalinin nälkävainoihin 1930-luvun alussa tai lyhytaikaiseen itsenäiseen valtioon vuonna 1918. Toisaalta sotia ei nykyisin ole tapana enää julistaa. Venäjän valtionkin virallisen kannan mukaan Ukrainassa on vuodesta 2014 lähtien käyty sisällissotaa, jossa Venäjä lukuisista todisteista huolimatta kielsi olleensa osapuoli. Nyt Venäjä kutsuu Ukrainassa käymäänsä sotaa ”sotilaalliseksi erikoisoperaatioksi”.

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää, *miksi Venäjän helmikuussa 2022 aloittama laajamittainen hyökkäys Ukrainassa tunnustetaan sodaksi laajemmin kuin tätä aikaisemmat tapahtumat*. Selitys on yksinkertainen ja perustuu ymmärrykseemme sodasta: nuorelta Carl von Clausewitzilta juontuva perinteinen käsitys näkee sodan ennen kaikkea kansallisten asevoimien harjoittamana laajamittaisena organisoituna väkivaltana. Tämänkaltainen kapea käsitys sodasta on kuitenkin ongelmallinen. Tapahtumat Ukrainassa keväällä 2014 ja niihin analyttikoiden kuin tutkijoidenkin yritykset laajentaa sodan käsitettä lisäämällä siihen etuliitteitä voidaan tulkita todisteiksi kapeasta käsityksestä sodasta.

Kapean sodan käsityksen seuraukset eivät ole vain teoreettisia. On perusteltua kysyä, olisimmeko ottaneet Venäjän uhan vakavammin, jos jo vuoden 2014 tapahtumat Ukrainassa olisi ymmärretty sodankäynniksi. Kapea ymmärrys sodasta johtaa helposti myös kapeaan ymmärrykseen strategiasta tai siihen, miten käytetään olemassa olevia keinoja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Laajempi katsaus Ukrainan tapahtumiin osoittaa eri sotatieteellisten käsitteiden merkittävän roolin sodan ymmärtämisessä – ja viime kädessä sodankäynnissä.

Käsittelen aluksi sodan käsitettä preussilaisen 1800-luvun alussa vaikuttaneen Clausewitzin teoriasta käsin. Vaikka Clausewitzin sodan teoria on jo vanha, sen merkitystä sotatieteille on vaikea yliarvioida. Preussilaisen kenraalin teoria vaikuttaa yhä tapoihimme ymmärtää mitä sota on ja mihin sillä pyritään. Nuoremman Clausewitzin ymmärrys sodasta on kuitenkin ristiriidassa hänen myöhemmän sodan käsityksensä kanssa. Hänen teoriastaan kumpuaa myös ymmärryksemme strategiasta. Artikkelin toisessa osassa käyn kronologisesti läpi Ukrainan tilannetta vuoden 2013 marraskuusta vuoden 2023 kevääseen. Katsauksen tarkoituksena on toisaalta valaista sodan ja strategian eri määritelmiä, toisaalta tarkistaa, miten hyvin nämä kuvaavat Ukrainan sodan vaiheita. Artikkelin lopussa painotan teorian merkitystä sotien ja strategian ymmärtämiselle sekä Ukrainan sodan merkitystä teorialle. Jälkimmäistä tarkoitusta varten luon lopuksi nopean katsauksen Euroopan strategiaan Ukrainassa sekä sodalle keskeiseen voiton käsitteeseen.

Clausewitz, sota ja strategia

Carl von Clausewitzin vuosina 1832–1834 julkaistua ja viimeistelemätöntä teosta *Sodankäynnistä*¹ on kuvattu ainoaksi huomattavaksi aiheesta kirjoitetuksi teokseksi (Brodie 1973, 291). Clausewitzin sodan teorian tarkoitus oli opetuksellinen. Teoriassaan Clausewitz keskittyikin sodan luonteeseen, erillisiin osiin ja seurauksiin. Clausewitzin mukaan hyvä teoria oli opas, joka helpotti, edisti ja koulutti arvostelukykyä ja suojasi virheilä. Teoria kehittäisi tulevan johtajan mieltä sodassa ja ennen kaikkea ohjaisi häntä itseoppimisessa. (Clausewitz 2004, 82.)

Käytämme teorioita hahmottaaksemme ympäröivää maailmaa ja sen syy-seuraussuhteita. Clausewitzin teorian ytimen muodostavat strategian ja taktiikan käsitteiden ja periaatteiden johdonmukainen analyysi (Echevarria 2007, vii). Teoria ja käsitteet ovat vuorostaan olennaisia koulutuksessa, jossa opiskelijoita kannustetaan pohtimaan käsitteitä. Clausewitzin ja hänen aikaistensa mukaan todellisuutta voidaan ymmärtää ja analysoida vain teorian kautta (Gat 2001, 162–163).

Clausewitzin erotti edeltäjistään hänen metodinsa sekä pyrkimyksensä esittää kattava teoria sodasta. Tavoite oli kunnianhimoinen – Clausewitzin (2004, xxxviii) mukaan vallankumouksellinen – koska harva aikaisempi kirjoittaja oli edes määritellyt, mitä sota tarkoitti. Clausewitzin tunnetuimman sitaatin mukaan ”sota [- -] on vain politiikan jatkamista toisilla keinoilla” (Clausewitz 2004, 17).² Tosiasiassa hän määritteli sodan teoksensa ensimmäisellä sivulla ”väkivaltaiseksi teoksi, jonka tarkoituksena on pakottaa vastustajamme täyttämään tahtomme” (Clausewitz 2004, 1). Clausewitzin mukaan ”väkivalta, toisin sanoen fyysinen voima [- -] muodostaa *keinot*, kun taas vihollisen alistuminen tahtoomme perimmäisen *päämäärän*. Tämän tavoitteen täydelliseksi saavuttamiseksi on vihollinen riisuttava aseista. Näin aseistariisunnasta tulee vihollisuuksien välitön tavoite.” (Clausewitz 2004, 1–2.) Clausewitz ei täten vain määritellyt sotaa ja antanut jälkipolville sodan käsitteistä ja seuraussuhteista koostuvaa analyttistä rakennelmaa, vaan yhtä lailla kuvasi, miten sotaa menestyksekkäästi käydään.

Koska Clausewitz ei ehtinyt viimeistellä teostaan ennen kuolemaansa, on hänen varhaisempi teorianensa ristiriidassa hänen myöhempien ajatustensa kanssa. Tämä ilmenee esimerkiksi kahdessa yllä mainitussa sodan määritelmässä. Jos sota on synonyymi väkivallalle, voidaan sodankäynti nähdä autonomisena toimintana, jossa poliittiset tavoitteet saavutetaan organisoidulla väkivallalla. Tällöin sota voidaan jättää kenraaleille. Jos taas sota on lähtökohtaisesti politiikkaa, on väkivalta nähtävä yhtenä lukuisista keinoista, joihin valtaapitävät voivat turvautua. Nuorempaa Clausewitzia on kuvattu idealistiksi, joka tulkitsi Napoleonin vapauttaneen sodan politiikan kahleista. Vanhemmiten Clausewitz kuitenkin alkoi nähdä sodan ennen kaikkea politiikan jatkeena – siis läpikotaisin poliittisena toimintana. Viimeistelemättömässä *Sodankäynnistä*-teoksessa on luettavissa kumpikin tulkinta (Heuser 2002).

Clausewitzin teoriassa sotaa määrittää instrumentaalisuus, kanssakäyminen ja väkivalta. Kuten todettu, ymmärsi Clausewitz sodan rationaalisenä keinona poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Häntä edeltäneet kirjoittajat olivat verranneet sotaa katastrofeihin, kuten kulkutautiin (Visuri 1996, 65). Tosiasiassa sota on aktiivinen valinta, johon turvaudumme pakottaaksemme vastustajamme tekemään jotakin, mitä hän ei muuten tekisi. Ehkä paradoksaalisestikin sodan päämäärä on viime kädessä parempi rauha (Liddell Hart 1991). Rauha vuorostaan määritellään usein sodan poissaoloksi.

Sodassa on lisäksi vähintään kaksi osapuolta, me ja vihollinen. Clausewitz (2004, 1) vertasikin sotaa niin kaksintaisteluun kuin painiotteluun, joissa osapuolien välinen suhde on polarisoitunut. Koska sota on intiimiä kanssakäymistä ja koska osapuolet pyrkivät voittamaan sodan, vaatii sodankäynti suunnitelman sijaan strategiaa. Preussilaisen sotamarsalkka Helmuth von Moltken kerrotaan todenneen, että yksikään suunnitelma ei selvi ensimmäisestä sodan kosketuksesta. Strategia onkin väistämättä dynaaminen. Hyvä strategia huomioi niin omat kuin vastustajan vahvuudet ja heikkoudet sekä muutokset ympäristössä, jossa harvoin on vain kaksi toimijaa.

Clausewitzin sodan teoria on kestänyt aikaa siinä määrin, että käsityksemme sodasta, sodankäynnistä ja strategiasta pohjaa edelleen pitkälti siihen. Clausewitzille sodankäynti

oli viime kädessä organisoitua väkivaltaa poliittisten tarkoituksien saavuttamiseksi. Mitä enemmän väkivaltaa käytettiin, sitä suuremmat olivat menestyksen edellytykset (Clausewitz 2004, 229). Clausewitzin teoriassa on ilmeistä sodan eri tasojen hierarkkisuus: ylimpänä ovat poliittiset tavoitteet, alimpana väkivalta taktisella tasolla. Myöhemmin strategisen ja taktisen tason välille lisättiin myös operatiivinen taso. Väkivallan ja politiikan välissä siltana toimii strategia, joka voidaan määritellä päämäärien, keinojen ja niiden käyttötapojen suhteeksi.

Clausewitzin teoria edesauttoi merkittävästi sodan ammattimaistumista. Organisoituun väkivaltaan eli sodankäyntiin keskittyvä mutta epäpoliittista välinearvoaan painottava sotilaiden ammattikunta perustuu yhä pitkälti Clausewitzin reseptiin (Huntington 1957). Clausewitzin voiton resepti on yksinkertainen: asevoimat riisuvat vastapuolen aseista tuhoamalla tämän asevoimat ja miehittämällä tämän maan. Tällöin puolustuskyvytön vastustajamme joutuu alistumaan tahtoomme. (Clausewitz 2004, 20–21.) Sitten Clausewitzin väkivaltaa painottavaa ymmärrystä on kritisoitu niin kapeana, että sitä on verrattu sodan operatiivisen tasoon (Howard 2002, 2–4; Strachan 2013, 14–15, 57–58).

Koska myös strategian käsite voi nykyisin kattaa ei-sotilaallisia keinoja, voidaan strategian erottaa ei-sotilaalliset keinot kattavaksi suurstrategiaksi ja kapeammaksi sotilasstrategiaksi. Sotilasstrategia kuvaa eri tapoja käyttää sotilaallisia keinoja – joita länsimaissa hallitsevat puolustusvoimat – vihollisen fyysisen kyvyn ja taistelutahdon vähentämiseksi ja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi (Echevarria 2017, 1). Tässä suhteessa nuoremman Clausewitzin voidaankin katsoa painottaneen sotilasstrategiaa, mutta vanhemman Clausewitzin avaavan mahdollisuuden suurstrategialle. Tulkitsen artikkelin seuraavassa osassa vuosien 2013–2023 tapahtumia Ukrainassa Clausewitzin sodan ja laajemman strategisen teorian perspektiivistä.

Sodan konteksti: 2013–2014 Maidanin vallankumous

Ukraina tasapainoili itsenäistyttyään vuonna 1991 länsimaiden ja Venäjän välillä. Marraskuussa 2013 Ukrainan presidentti Viktor Janukovitš oli ajanut itsensä tilanteeseen, jossa hän joutui valitsemaan Euroopan unionin (EU) tai Venäjän johtaman Euraasian tulliliiton välillä. EU ei ollut varautunut kilpailemaan korruptoituneesta ja heikosti demokratisoituneesta Ukrainasta sitä etupiiriinsä haluavan Venäjän kanssa. Venäjän uhattua Janukovitšia ankarilla taloudellisilla ja yhteiskunnallisilla seurauksilla ja luvattua 15 miljardin dollarin (USD) lainan sekä halpaa kaasua valitsi hän viime hetkellä EU:n sijaan Euraasian tulliliiton (Wilson 2014, 63–65; Freedman 2019, 72–75).

Venäjän tapaa kiristää Ukrainaa voidaan kuvata taloudellisena sodankäyntinä, mutta myös diplomatiana ja valtiotaitona Janukovitšin epäonnistuttua kiristämään EU:lta lisää myönnytyksiä. Käytännössähän Venäjä näytti kyynteen estämään Ukrainan siirtymisen kohti länttä sotilaallisia keinoja käyttämättä.

Janukovitš oli vaalikampanjassaan luvannut ukrainalaisille eurooppalaista elintasoja tiiviimmillä suhteilla Euroopan unioniin. Hänen u-käännöksensä yllätti kuitenkin häneen jo kriittisesti suhtautuneet ukrainalaiset, jotka näkivät EU:n mahdollistavan paremman tulevaisuuden. Mielenilmauksia ilmeni, mutta ne olivat huonosti organisoituja ja jo hiipumassa marraskuun lopulla. Sitten ukrainalaiset mellakkapoliisit iskivät pientä mielenosoitusta vastaan Kiovassa. Tämä oli ensimmäinen kerta Ukrainan itsenäisyyden aikana, kun valtiovalta käytti väkivaltaa omia kansalaisiaan vastaan. Pian pääkaupungin ulkopuolellekin levinneisiin mielenosoituksiin osallistui satojatuhansia ihmisiä.

Janukovitš ei silti näyttänyt merkkejä taipumisesta. Tammikuussa mielenosoittajia uhattiin pitkillä vankeustuomioilla tavalla, joka vain yllytti protesteja. Väkivalta lisääntyi ja kiihtyi, kunnes 18.–20. helmikuuta tarkka-ampujat ampuivat mielenosoittajia. Turvallisuusjoukkojen alkaessa jättää uppoavan laivan allekirjoitti Janukovitš sopimuksen mielenosoittajien kanssa poliittisesta siirtymäkaudesta, mutta pakeni itse pian Venäjälle jättäen jälkeensä valtatyhjiön (Yekelchik 2020, 98–100).

Helmi-maaliskuu 2014: Krimin niemimaa ja hybridi- ja muut etuliitteelliset sodat

Janukovitšin kukistuminen merkitsi Ukrainan tulevaisuudesta käytävän kamppailun lopun sijaan sen alkua. Vallankumouksen aiheuttama valtatyhjiö alkoi pian täytyä. Nopeimmin toimi Venäjä, joka oli Janukovitšin myötä menettänyt vaikutusvaltaansa Ukrainassa.

Venäjän ensimmäinen toimenpide oli Krimin niemimaan lähes veretön miehittäminen ja liittäminen osaksi Venäjää helmi-maaliskuussa 2014. Venäjä hallitsi Krimillä tärkeitä sotilastukikohtia. Ne tekivät niemimaasta Venäjälle sotilaallisesti tärkeän ja miehityksestä verrattain helpon. Ukrainan väliaikaishallinto yllätettiin tilanteessa, jossa Ukraina oli vuosia laiminlyönyt puolustustaan. Väliaikaishallinnolla oli vallankumouksen aiheuttaman poliittisen polarisaation vuoksi vain tuhatkunta taisteluelpoista sotilasta Krimin niemimaalla; viisi tuhatta koko Ukrainassa. Venäjä vuorostaan keskitti lähes 40 000 sotilasta Ukrainan rajoille ja pelotteli väliaikaishallintoa vakavilla seurauksilla, jos yksikin venäläissotilas kuolisi Krimillä (Lenton 2022, 147). Vuonna 1954 Ukrainaan liitetyn Krimin niemimaan asukkaat ja turvallisuusviranomaiset olivat myös keskimäärin merkittävästi vahvemmin Venäjä-mielisiä kuin muu Ukraina.

Koska Venäjän asevoimien pääesikunnan päällikkö Valeri Gerasimov oli vuotta aiemmin esittänyt ei-sotilaallisten keinojen olevan nykyaikaisessa sodassa neljä kertaa niin tärkeitä kuin sotilaalliset keinot (Bartles 2016, 35), tulkittiin Krimin niemimaan valtauksen ilmentävän uutta venäläistä tapaa sotia. Käytännössä joitakin vuosia vanhasta, eri sodankäynnin keinojen ja menetelmien yhdistämistä painottaneesta hybridisodan käsitteestä muovautui myyttinen venäläinen ”Gerasimovin doktriini” (Galeotti 2019; Käihkö 2021a).

Hybridisodan käsite on aina kärsinyt epätarkkuudesta. Etuliite ”hybridi” antaa ymmärtää, että kyse on jostakin ”tavanomaisen” ja ”epätavanomaisen” sodan välimaastossa olevasta ilmiöstä, jossa keskeisin rooli on ei-sotilaallisilla keinoilla. Venäjän vallattua Krimin niemimaan hybridisodan käsite muuttui: se tuli yhä enenevässä määrin synonyymiksi sodan ja rauhan välisellä harmaalla alueella käytävälle konfliktille länsimaiden ja Venäjän välillä.

Hybridisodan evoluutio aiheutti kolme ongelmaa. Ensimmäinen on, että käsite, joka koskee vain yhtä toimijaa – tässä tapauksessa Venäjää – on hyödyllisempi poliittisesti kuin analyttisesti. Tieteen on pyrittävä puolueettomuuteen. Näin lähinnä Venäjän ulkopoliittikkaa kuvaavaa termiä ei voida pitää yleisenä ilmiönä (Renz & Smith 2016). Hybridisodan käsittäminen pejoratiivisena, Venäjän ulkopoliittikkaa kuvaavana terminä kielii myös puutteellisesta strategian ymmärryksestä. Jos hybridisota kerran toimii, eikö meidänkin kannattaisi turvautua siihen poliittisten päämääriemme saavuttamiseksi?

Tämä johtaa toiseen ongelmaan. Sodan ja rauhan välisellä harmaalla alueella käytävää ei-sotilaallisia keinoja painottavaa kamppailua kutsuttiin kylmän sodan aikana ”poliittiseksi sodankäynniksi”. Yhdysvaltalaisdiplomaatti George F. Kennanin mukaan poliittinen sodankäynti on ”Clausewitzin doktriinin loogista soveltamista rauhan aikana. Laajimmassa määritelmässä poliittinen sodankäynti on sotaa lukuun ottamatta kansakunnan kaikkien keinojen

käyttöä kansallisten tavoitteidensa saavuttamiseksi.” (Office of the Historian 1948.) Monia poliittisen sodankäynnin keinoja voidaan yksinkertaisesti kutsua valtiotaidoksi. Yhtä lailla on syytä kysyä, miten esimerkiksi Suomen harjoittama ”kokonaisvaltainen kriisinhallinta” Afganistanissa vuosina 2002–2021 eroaa kirjavan keinovalikoimansa ja poliittisuutensa suhteen harmaalla alueella käytävästä hybridisodankäynnistä. Hybridisodankäynnin käsite ei tässä mielessä tarjoakaan laajempaan suurstrategiaan juuri muuta uutta kuin uuteen teknologiaan perustuvan kyberulottuvuuden.

Kolmas ongelma on käytännöllinen. Aivan kuten kylmän sodan aikaisessa poliittisessa sodankäynnissä, on epäselvää kuka hybridisodankäynnistä vastaa. Siinä missä varsinainen sota kuuluu asevoimille, eivät nämä kontrolloi valtaosaa harmaalla alueella käytettävistä ei-sotilaallisista keinoista. Onkin vaikea nähdä, miten kenraalikulunta voi johtaa hybridisotaa. Tämä johtaa toiseen pulmaan: jos organisoitu väkivalta ei olekaan yhtä keskeistä sodalle kuin Clausewitz ajatteli, on väkivaltaan erikoistuneen sotilasammattikunnan väistämättä uudelleenarvioitava niin rooliaan kuin vastuualueitaankin (Käihkö 2021b). Viime kädessä kysymys on sotilaallisen voiman hyödystä. Toisin sanoen, millaisia poliittisia tavoitteita voidaan saavuttaa sotimalla – ja vastavuoroisesti ilman organisoitua väkivaltaa?

Kysymyksen vastaamisessa auttavat jossain määrin muut etuliitteelliset sodat, jotka painottavat ei-sotilaallisia keinoja. Taloudellinen sota mainittiin jo edellä, mutta sitäkin voidaan pitää osin valtiotaitona. Paljon palstatilaa saanutta kybersotaa on vuorostaan kritisoitu siksi, että siitäkin uupuu sodalle keskeinen väkivalta. Thomas Ridin (2013) mukaan kybersota koostuukin lopulta vain kehittyneemmistä versioista kolmesta aktiviteetista, jotka ovat yhtä vanhoja kuin sodankäynti: sabotaasi, vakoilu ja valtionvastaiseen toimintaan yllyttäminen esimerkiksi propagandan avulla. Yhteiskuntien digitalisoitumisen myötä tietoteknologia mahdollistaa näiden aktiviteettien käytön aiempaa huomattavasti laajamittaisemmin (Warner 2019) tilanteessa, jossa kehittyneet yhteiskunnat ovat yhä haavoittuvaisempia häiriöille.

Vaikka tietojärjestelmiin kohdistuvia kyberhyökkäyksiä ei ole syytä vähätellä, on niiden merkitystä ainakin Ukrainan sodan oppien perusteella yliarvioitu. Yleisesti ottaen ei-sotilaallisia etuliitteitä kuvaavia sodan käsitteitä voidaankin verrata sotienvälisen ajan ilmavoimateorioihin, jotka lupasivat nopeaa voittoa sodassa romahduttamalla vastustajan yhteiskunnan tavalla, joka teki perinteisen ja kuluttavan maasodankäynnin tarpeettomaksi (Freedman 2013, 126–27).

Tosiasiassa tavoitetta ei koskaan saavutettu. Venäjäkään ei kyennyt nopeisiin saavutuksiin Krimin niemimaan valtauksen jälkeen ilman sotilaallisia keinoja, koska Krimin niemimaan olosuhteet olivat ainutlaatuiset. Vaikka Ukrainan tietojärjestelmiä vastaan on hyökätty toistuvasti, ei kyberhyökkäyksillä ole alkuvuoteen 2023 mennessä ollut ratkaisevaa merkitystä sodassa. Microsoftin (Smith 2022) arvio Ukrainan kybersodasta tukee Ridin näkemystä kybersodasta sabotaasina, vakoiluna ja valtionvastaiseen toimintaan yllyttämisenä. Microsoftin keskeinen rooli Ukrainan kyberpuolustuksessa ja SpaceX-yrityksen Starlink-satelliitti-internetin merkitys ukrainalaisjoukkojen viestinnälle ovat erinomaisia esimerkkejä kaupallisten ei-valtiollisten toimijoiden merkityksestä nykyaikaisessa valtioidenvälisessä sodassa. Teknologian kehittyessä valtiot tulevat sodassakin todennäköisesti yhä enemmän tukeutumaan yksityisiin yrityksiin.

Ei-sotilaallisia keinoja painottavat sodankäynnin etuliitteet korostavat yksittäisiä keinoja tavalla, joka vihjaa niiden voivan itsenäisesti johtaa poliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Yksittäisillä keinoilla katsotaan siis olevan strategista vaikutusta tavalla, joka alleviivaa tarvetta panostaa resursseja näihin keinoihin, sekä näiden keinojen torjuntaan. Tällöin käsit-

teistä tulee helposti eri hallinnonalojen instrumentteja, pikemminkin kuin ymmärrystämme lisääviä käsitteitä.

Viime kädessä sodankäynnin etuliitteet povaavat suoraviivaista strategiaa sotilasstrategian tavoin. Samaan tapaan kuin nuorempi Clausewitz uskoi poliittisten tavoitteiden olevan saavutettavia pelkän väkivallan avulla, nostaa esimerkiksi informaatiosodankäynnin käsite propagandan ratkaisevaan asemaan strategisella tasolla. On kuitenkin vaikea löytää ei-sotilaallisia keinoja, joilla on ollut kiistattomasti ratkaiseva merkitys viimeaikaisissa sodissa. Sotia käydäänkin pääasiassa yhä sotimalla.

Etuliitteet herättävät kysymyksen siitä, onko näiden keinojen kutsuminen sodaksi lopulta vain tapa ”turvallistaa” valtioiden rauhan aikaanakin harjoittamaa kansainvälistä politiikkaa (Buzan & Hansen 2009). Viime kädessä valtiot voivat kutsua vihamielisinä kokemiaan toimia sodaksi tavalla, joka oikeuttaa kovemmat vastatoimet. Vaikka Clausewitz ei tunnista sota ilman väkivaltaa sodaksi, on väistämättä politiikkaa kutsua jotakin sodaksi.

Kevät 2014: Separatistien ja vapaaehtoispataljoonien epätavanomainen sota

Ukrainan väliaikaishallinnon presidentin Oleksandr Turtšynovin 14. huhtikuuta 2014 julistama ”terrorismin vastainen operaatio” osoittaa, että poliittisista syistä voidaan sota myös olla kutsumatta sodaksi. Venäjä jatkoi Krimin niemimaan valloituksen jälkeen eripurana lietsomista Itä-Ukrainassa, jossa keväällä 2014 järjestettiin lukuisia Maidanin vallankumousta vastustavia mielenosoituksia. 12. huhtikuuta joukko Krimin niemimaalla venäläisiä avustaneita aseistautuneita miehiä otti haltuunsa Slovjanskin kaupungin Itä-Ukrainassa. Turtšynovin operaatio oli vastaus miehitykselle. Hän kuvasi operaatiotaan ”täysimittaisena” sotilasoperaationa, jonka kohteena olivat Venäjän erikoisjoukot, terroristit ja ”ne sadat ihmiset, joita Venäjän propaganda on harhautanut” (Oliphant 2014).

Operaatio kärsi epäselvyyksistä ensi päivistään alkaen. ”Sotilasoperaatiota” ei johtanut Ukrainan asevoimat vaan turvallisuuspalvelu. Ongelmaksi nimetty terrorismi ei vuorostaan vastannut tilannetta, jossa Venäjä tuki päivä päivältä vahvistuvia ukrainalaisia ja venäläisiä separatisteja. 25. huhtikuuta aseistamattomat mielenosoittajat riisuivat aseista itään komenetut, mutta tehtävästään huonosti perillä olleet ukrainalaiset varusmiehet.

Kuten todettu, ymmärretään sotilasstrategia perinteisesti asevoimien – organisoidun väkivallan – käyttönä poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Donbasin sota osoittaa tämänkaltaisen kapean sotilasstrategian riittämättömyyden. Sodan alkuvaiheessa sotaä käyttiinkin Kiovan väliaikaishallinnon heikkouden ja tästä aiheutuneen valtatyhjiön takia pääosin vapaaehtoisvoimin: toisella puolella olivat ukrainalaiset ja venäläiset separatistit, toisella puolella näitä vastaan nousseet vapaaehtoispataljoonat. Keväällä 2014 orastavan sodan kumpikin osapuoli kärsi keinojen puutteesta.

Separatismia ruokkivat historialliset ja identiteettitekijät, taloudelliset huolet ja vieraantumisen vallankumouksen jälkeisestä väliaikaishallinnosta sekä yhä kasvava venäläinen poliittinen ja sotilaallinen tuki (Wilson 2016). Väliaikaishallinnon vuorostaan oli tukeuduttava vapaaehtoispataljooniin Ukrainan alueellisen suvereniteetin ylläpitämiseksi, kunnes sen omat asevoimat kykenisivät vastaamaan sodankäynnistä. Jos sota ymmärretään ”tavanomaiseksi”, jolloin sitä käydään valtioiden asevoimien välillä, oli Donbasin sodan alkuvaihe siinä sotivien joukkojen luonteen tähden ”epätavanomainen”.

Vapaaehtoispataljoonia voidaan kutsua miliiseiksi, jotka järjestäytyivät Maidanin vallankumouksen jälkeen noussutta separatismia vastaan. Ensimmäiset ja siksi ideologisim-

mat vapaaehtoiset lähtivät Itä-Ukrainaan suoraan Maidanilta. Toinen vapaaehtoisten aalto järjestäytyi Itä-Ukrainassa niistä, jotka kokivat välttämättömäksi vastustaa separatismia aseellisesti. Kolmas vapaaehtoisiksi päätyneet joukko liittyi pataljooniin myöhemmin poliittisen ja sotilaallisen tilanteen sekä vapaaehtoisten laillisen statuksen jo alkaessa selkeytyä.

Donbasin sodan ensimmäisen vuoden aikana Ukrainan hallinnon strategian oli väistämättä harkittava paljon muutakin kuin pelkkää väkivallan käyttöä. Hallinnon oli ensin luotava ja kontrolloitava joukkojaan ennen kuin niitä voitiin määrätietoisesti käyttää separatisteja vastaan. Tilannetta ei helpottanut se, että sotaa käytiin poliittisesti jännittyneessä tilanteessa, jossa sekä separatisteilla että vapaaehtoispataljoonilla oli omia poliittisia tavoitteita (Käihkö 2018). Etenkin ensimmäiset vapaaehtoiset ylläpitivät Maidanin vallankumouksellista perintöä ja suhtautuivat kriittisesti Ukrainan poliittista tilannetta vakauttamaan pyrkivää hallintoa ja sen asevoimia kohtaan (Aliyev 2022).

Vaikka Ukrainan asevoimat kykenivät kesällä aloittamaan suurhyökkäyksen separatisteja vastaan, on vapaaehtoispataljoonilla ollut kauaskantoisia vaikutuksia niin Ukrainan maanpuolustukseen kuin sisäpolitiikkaankin (jälkimmäisestä, ks. Colborne 2022). Venäjä myös valjasti ”nationalistisiksi pataljooniksi” kutsumansa vapaaehtoispataljoonat omassa propagandassaan, kun se pyrki leimaamaan ukrainalaiset natseiksi.

Kesä 2014 ja kevät 2015: Ukrainan suurhyökkäys ja tappiot Ilovaiskissa ja Debaltsevessa

Separatistialueilla järjestettiin toukokuun alussa ”kansanäänestyksiä”, joita Ukrainan viranomaiset eivät kyenneet estämään. Valtaosa Donbasin äänestyspaikoista ei avautunut kaksi viikkoa myöhemmin pidetyissä presidentinvaaleissa, jotka selkeyttivät Ukrainan sisäpoliittista tilannetta. Vaikka Janukovitš unohdettiin Donbasissakin pian Venäjälle paettuaan eikä hänestä siksi tullut separatismin johtohahmoa (Pieniżek 2017, 25, 100–101), oli hänellä vaaleilla valittuna presidenttinä yhä ainakin jonkinlainen mahdollisuus vaatia Venäjää tukemaan hänen valtapyrkimyksiään Ukrainassa.

Uudeksi presidentiksi valittiin oligarkki Petro Porošenko. Porošenko oli luvannut lopettaa sodan nopeasti kovemmillä keinoilla, mutta hän pyrki heti valtakautensa alkaessa myös neuvottelemaan Venäjän kanssa. Porošenko julisti 20. kesäkuuta 2014 Venäjän presidentin Vladimir Putinin kanssa keskusteltuaan viikon mittaisen yksipuolisen tulitauon. Kolme lisäpäivääkään ei johtanut neuvottelutuloksiin tulitauon aikana puolustusasemiaan vahvistaneiden separatistien kanssa. Porošenkon vastaus oli valjastaa Ukrainan viimein järjestäytyneet asevoimat suurhyökkäykseen.

Kesähyökkäyksessä ukrainalaisjoukot pyrkivät suuren pihtiliikkeen avulla eristämään Donetskin ja Luhanskin separatistit sekä Venäjältä että toisistaan (Matveeva 2018, 153–154). Heinäkuussa armeijan ja vapaaehtoispataljoonien hyökkäys osoitti onnistumisen merkkejä separatistien perääntyessä. Separatistien parantunut ilmatorjuntakyky, tykistötuki Venäjän alueelta ja venäläisten ”vapaaehtoisten” saapuminen olivat konkreettisia esimerkkejä Venäjän tuen lisääntymisestä tavalla, joka muutti voimatasapainon separatistien eduksi (Malyarenko 2016, 354). Malesialaisen matkustajakoneen MH-17 alas ampuminen venäläisellä ilmatorjuntaohjuksella separatistien hallitseman alueen ilmatilassa 17. heinäkuuta on osoitus Venäjän vaikeuksista kontrolloida ja koordinoida niitä keinoja, joiden summaa kutsuttiin ”hybridisodankäynniksi”.

Hyvä strategia johtaa poliittisten tavoitteiden saavuttamiseen, ei poliittisiin virheisiin. 298 matkustajan ja miehistön jäsenen hengen vaatinut matkustajakoneen alasampuminen johti Venäjään kohdistuneiden talouspakotteiden kiristämiseen. Talouspakotteet eivät kuitenkaan vaikuttaneet Venäjän separatistien antamaan tukeen, eikä taloudellisella sodankäynnillä voida katsoa olleen suurta vaikutusta sotaan.

Elokuun alussa oli tullut selväksi, että huomattavasti Ukrainaa vahvempi Venäjä pystyi työnnettynä antamaan vähintään samalla mitalla takaisin tavalla, jota kutsutaan eskalaatiominanssiksi. Ukrainan yhdistyneet joukot olivat voimavarojensa ääri rajoilla. Donbassin sodan alkuvaiheen tärkeimmissä taisteluissa Ilovaiskissa elo-syyskuussa 2014 ja Debaltsevessa tammi-helmikuussa 2015 venäläiset separatistien puolelle saapuneet mekanisoidut osastot käänsivät taistelut ukrainalaisten tappioksi. On arvioitu, että pelkästään Ilovaiskin taisteluun osallistui jopa 4 000 venäläistä ammattisotilasta (Kofman et al. 2017, 70). Korkeasta motivaatiostaan huolimatta ukrainalaiset sotilaat ja vapaaehtoispataljoonat eivät pärjänneet hyvin varustetuille ammattisotilaille.

Ukraina kärsi Ilovaiskissa suuremmat tappiot kuin koko aikaisemman sodan aikana yhteensä. Virallisen selvityksen mukaan Ukraina ”menetti karaistuneimmat prikaatinsa ja noin 30 % kaikista panssarivaunuistaan, 74 % miehistönkuljetusajoneuvoistaan, 93 % haupitseistaan, 60 % itseliikkuvasta tykistöstään ja 67 % raketinheitimistään” (Malyarenko & Galbreath 2016, 120). Vähintään 300 Kiovan puolella taistellutta kaatui, valtaosa perääntyessään (LB. ua 2014).

Keväällä Debaltseven taistelu osoitti, ettei Ukrainan taistelutahto ilman lisäkeinoja mahdollistanut sodan jatkamista. Ukrainalla ei lopulta ollut muuta vaihtoehtoa, kuin hyväksyä ensin ensimmäinen ja Debaltseven jälkeen toinen Minskin tulitaukosopimus. Kuten Saksan entinen liittokansleri Angela Merkel myöhemmin myönsi, hyväksyttiin Euroopassa konfliktin jäätyminen toistaiseksi: Minskin sopimusten oli tarkoitus antaa Ukrainalle aikaa uudelleenvarustautumiseen (Hildebrandt & di Lorenzo 2022). Toisaalta Venäjänkin todennäköisesti totesi Debaltseven yhteydessä, etteivät sen tukemat separatistit kykenisi suuriin voittoihin ilman merkittävää lisätukea. Tällaisen tuen antaminen vuorostaan kyseenalaistaisi entisestään Venäjän väitteitä siitä, ettei se ollut sodan osapuoli.

On syytä kysyä, miksei Ukraina saanut ulkopuolista tukea hätänsä hetkellä. Yksi selitys on ydinasepelote – joskin selitystä kyseenalaistaa Ukrainan vuonna 2022 saama mittava ulkopuolinen tuki. Parempi selitys on, että Ukrainan tilanne koettiin epäselvänä ja viime kädessä maan sisäisenä konfliktina, ei Ukrainan ja Venäjän välisenä sotana, jolla voisi olla vakavampia kansainvälisiä seurauksia. Tavalla ymmärtää sotaa voi siis olla konkreettisia, tässä tapauksessa Ukrainalle kohtalokkaita seurauksia. Jälkiviisaana voi pohtia, olisiko Venäjän suurhyökkäys Ukrainaan vuonna 2022 voitu pysäyttää, jos länsimaat olisivat ottaneet aktiivisemman roolin Ukrainassa vuosina 2013–2015.

Helmikuu 2015 – helmikuu 2022: Väsytyssota

Debaltseven taistelu lyhensi rintamalinjoja, jotka yhä enemmän muistuttivat ensimmäisen maailmansodan liikkumattomia juoksuautojen verkostoja. Toisen Minskin tulitaukosopimuksen myötä rintamalta myös vedettiin suurikaliiperiset asejärjestelmät.

Vaikka tulitaukosopimusta jatkuvasti rikottiin, tottuivat niin Ukraina kuin Venäjän tukemat separatistitkin pian matalaintensiteettiseen väsytyssotaan. Väsytyssota koettelee psykologista jaksamista ja pyrkii viime kädessä aiheuttamaan ”väsymyksen ja turhautumisen tunnetta,

joka voi saada taistelijat hyväksymään poliittisen kompromissin, joka olisi aiemmin hylätty” (Freedman 2015, 77). Koska suuria taisteluita ei enää käyty, eivät materiaaliset voimasuhteet suuresti vaikuttaneet sodankäyntiin. Koska Ukrainalla tai Venäjällä ei ollut strategiaa konfliktin selvittämiseksi tai intressiä sen laajentamiseksi, yrittivät ne mukautua konfliktiin ilman näkyvää loppua.

Venäjä jatkoi separatistijohtajien rajallista tukemista. Venäjä ei sananmukaisesti koskaan varsinaisesti tukenut separatismia Donbasissa, koska toivoi pystyvänsä käyttämään separatistialueita Minskin tulitaukosopimuksen kautta vaikuttaakseen Ukrainan sisä- ja ulkopoliittikkaan. Koska Ukrainan oletettiin maksavan Donbasin uudelleenrakennuksen, ei Venäjä myöskään panostanut separatistialueisiin tavalla, joka olisi mahdollistanut alueiden kehityksen taloudellisesti itsenäisiksi.

Suppea tuki jätti alueet ja niiden asukkaat vaikeaan tilanteeseen. Jo lokakuussa 2014 Donetskin separatistit kuvasivat Venäjän suhtautuvan heihin kuin ”matkalaukkuun ilman kahvaa [- -] hyödyttömänä [esineenä] jota ei raaski heittää pois.” Yhteen sanaan tiivistettynä kokivat separatistit olevansa Venäjälle lähinnä taakka. (International Crisis Group 2014, 10.) Venäjän alettua myöntää passeja separatistialueiden asukkaille vuoden 2019 lopulla muuttivat monet Venäjälle. Tämä uhkasi autoioittaa alueet. Autoioista alueista olisi Venäjälle vielä vähemmän hyötyä.

Ukraina vuorostaan hyväksyi nopeasti, että konflikti jatkuisi niin pitkään kuin Venäjä tukisi separatisteja. Kiovassa uskottiin laajasti, että separatistien valta murenisi kahdessa viikossa ilman Venäjää. Mutta niin pitkään kuin tuki jatkui, oli sotilaallisen voiman käyttö tilanteen muuttamiseksi mahdotonta. Työnnettynä Venäjä työntäisi vain lujempaa takaisin.

Rintamalinjojen vakiintuessa hävisi sota asteittain julkisuudesta ja uhkasi jäätyä. Venäjä ei kuitenkaan hyväksynyt tilannetta kuten ukrainalaiset. 22. helmikuuta 2022 Venäjä tunnusti separatistialueet itsenäisiksi. Kaksi päivää myöhemmin se aloitti laajamittaisen hyökkäyksenä Ukraina.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan 24.2.2022

Ymmärtääksemme, miksi Venäjä hyökkäsi Ukrainaan helmikuussa 2022 on palattava strategian määritelmään päämäärien, keinojen ja niiden käyttötapojen välisenä suhteena. Vuodesta 2015 lähtien Ukraina oli jatkanut kehitystään kohti länttä. Vaikka sota Donbasissa jatkui, jätti sota Venäjä-mielistä oppositiota rintamalinjojen toiselle puolelle tavalla, joka mahdollisti länsimielisen politiikan. Samaan aikaan Venäjän pyrkimys käyttää separatistialueita Troijan hevosenä vaikuttaakseen Ukrainan sisä- ja ulkopoliittikkaan näytti yhä enemmän kalliilta umpikujalta Ukrainan kieltäytyessä toteuttamasta Minskissä sovittuja toimenpiteitä Venäjän tulkitseamalla tavalla (Matveeva 2022).

Venäjän perspektiivistä Ukraina lipuikin yhä kauemmas sen valtapiiristä. Venäjän turvautuminen laajamittaiseen sotilaalliseen hyökkäykseen voidaan täten myös tulkita heikkoutena – eihän Venäjällä selkeästi ollut pehmeitä keinoja, joilla se olisi voinut tilanteeseen vaikuttaa.

Mitä Venäjä sitten tavoitteli hyökkäyksellään? Fiona Hillin ja Angela Stentin (2022) mukaan Putin hamusi suurvaltastatusta, jossa Venäjä kontrolloisi Valko-Venäjää, Ukrainaa ja Pohjois-Kazakstania. Kenties Putin myös aidosti uskoi ukrainalaisten olevan natseja siksi, että he kielsivät olevansa venäläisiä.

Sisäpoliittisesti voitokas sota olisi myös Krimin miehityksen tavoin voinut nostaa Putinin kannatusta ennen maaliskuussa 2024 pidettäviä presidentinvaaleja (Greene & Robertson

2022). Venäjän autoritaariset valtaapitävät saattoivat myös nähdä Ukrainan demokratisoitumisen uhkana. Jos demokratia olisi mahdollinen Ukrainassa, venäläiset voisivat alkaa vaatia demokratisoitumista myös Venäjällä (Gessen 2018). Viime kädessä Putin kuitenkin toimi kuten sotia aloittavat tapaavat tehdä ja vetosi itsepuolustukseen: hänen mukaansa Venäjän oli puolustettava ”itseään ja kansaansa” tulevalta Ukrainan hyökkäykseltä (President of Russia 2022).

Venäjän alkuperäinen strategia perustui toiveajatteluun siitä, etteivät Ukrainan asevoimat ja yhteiskunta tekisi merkittävää vastarintaa. Länsimaat eivät vuorostaan ehtisi reagoimaan tilanteeseen ennen kuin Venäjä olisi jo vallannut Kiovan. Eurooppalaiset maat olisivat joka tapauksessa niin riippuvaisia venäläisestä energiasta, etteivät ne ylipäättänsä tulisi reagoimaan voimakkaasti.

Vaikka hyökkäys ei varsinaisesti ollut yllätys poliittisella tasolla – olihan Venäjä jo huhtikuusta 2021 lähtien siirtänyt joukkoja Ukrainan rajoille painostaakseen Ukrainaa ja länttä myönnytyksiin ja Yhdysvallat jo kuukausia julkaissut laajamittaisesta hyökkäyksestä varoittavia tiedustelutietojaan (Harris et al. 2022) – piti Venäjä operatiiviset suunnitelmasa salassa jopa hyökkäykseen osallistuvilta sotilailtaan. Oletus vähäisestä vastarinnasta ja salailu selittävätkin, miksei Venäjä ollut operatiivisella tasolla varautunut muutamaa päivää pidempään sotaan. Viime kädessä Taulukko 1:n kuvaamat poliittisen tason yllätykset kumpuavat valtavista metodologisista haasteista, jotka koskevat paitsi tiedustelupalveluita, myös sodan tutkimista.

Sota on arvaamatonta ja aina riski. Venäjä yritti paljon panoksilla, jotka ukrainalaisten vastarinta ja kasvava länsimainen tuki osoittivat jo muutamassa päivässä aivan liian pieniksi siitä huolimatta, ettei Ukraina yllätettynä ehtinyt kunnolla mobilisoida joukkojaan (Harris et al. 2022). Yllätyksen epäonnistuttua Venäjän kasvavat tappiot vaikeuttivat sen strategian perustavanlaatuisia päämäärien ja keinojen epätasapainon korjaamista.

Tappiot johtuivat ainakin osittain huonosta strategiasta. Venäläiset eivät keskittäneet joukkojaan yhtä kohdetta vastaan, olleet alistettuja yhdelle komentajalle tai taistelleet siten kuin heidät oli koulutettu. Hyökkäyksen alkuvaiheesta onkin todennäköisesti hankala vetää johtopäätöksiä venäläisjoukkojen yleisemmästä toiminnasta. Venäläiset doktriinitkaan eivät juuri auttaneet ymmärtämään, miten venäläiset Ukrainassa sodan alkuvaiheessa sivat.

25. maaliskuuta Venäjä ilmoitti saavuttaneensa ”erikoisoperaationsa” ensimmäisen vaiheen tavoitteensa ja keskittyvänsä seuraavaksi Donbasin alueen ”vapauttamiseen” (Trevelyan & Winning 2022). Ilmoitus voidaan tulkita strategisena uudelleenarviointina, jossa Kiovan alueelta perääntyvät venäläisjoukot keskittyisivät pienemmälle maantieteelliselle alueelle

	Ukraina	Venäjä	Yhdysvallat	Eurooppa
Venäjän hyökkäys	X			X
Ukrainan vastarinta		X	X	X
Venäjän asevoimien heikkous		X	X	X
Länsimaiden tuki Ukrainalle ja talouspakotteet		X		

Taulukko 1. Mikä Ukrainan sodassa yllätti kenet poliittisella tasolla.

saavuttaakseen rajatumpia – ja täten realistisempia – tavoitteita. Ukrainan pääkaupunki ja hallinto eivät enää olleet uhattuina. Ukraina näytti selviävän sodasta. Putin ei kuitenkaan näyttänyt mitään merkkejä periksi antamisesta. Tämä merkitsi sodan pitkittymistä.

Huhti-elokuu 2022: Kulutusota

Pitkittyneet sodat haastavat viime kädessä aina osapuolien aineellisia resursseja. Muiden strategioiden epäonnistuttua päädytäänkin usein kulutusotaan, jossa osapuolet pyrkivät ”tuhoamaan vihollisen joukkoja nopeammin kuin niitä voidaan korvata samalla varmistaen, että omat tappiot pysyvät siedettävänä” (Echevarria 2017, 31).

Kulutusota on harvoin kenenkään ensimmäinen valinta: kuluttaminen on hidas ja kivulias prosessi, jossa osapuolet aiheuttavat toisilleen tappioita vastavuoroisesti. Prosessin hitauden tähden osapuolien ei-sotilaalliset kyvykkyudet korostuvat, koska sotilaallinen voima kumpuaa viime kädessä yhteiskuntien ja valtioiden voimavaroista. Siksi olikin odotettua, että Venäjä pyrki laivastollaan näännyttämään Ukrainan taloudelliseen sodankäyntiin verrattavalla kaupasaarrolla (Trontti 2022), vaikka laivasto vedettiin lippulaiva Moskvan upottamisen jälkeen kauemmas Ukrainan rannikolta. Taloudellisesti ja väestöltään vahvempaan venäläiseen Goljatiin verrattuna Ukraina oli heikko David. Ainoa tapa, jolla Ukraina pystyi tasapainottamaan asymmetristä tilannetta on länsimainen tuki (Käihkö & Honig 2022).

Länsimainen tuki kasvoi Ukrainan osoitettua puolustustahtonsa ja -kykynsä ja etenkin venäläisten miehittäjien tekemien sotarikosten tultua ilmi Venäjän peräännyttyä esimerkiksi Kiovasta luoteeseen sijaitsevasta Butšan kaupungista. Puolustusotaa käyvä Ukraina valjastikin kansainvälisessä viestinnässään sodan moraalisen ulottuvuuden. Ukraina onnistui valamaan uskoa ei vain asiaansa vaan myös menestykseensä muistuttamalla jatkuvasta edistymisestään.

Clausewitz oli tiedustelutiedon suhteen pessimisti: kaikki tieto sodassa on epävarmaa tavalla, joka Clausewitzin (2004, 80) mukaan johti liioitteluun. Suomalaisessa julkisessa keskustelussa on selkeästi osoitettu tukea Ukrainalle. Tämä on ainakin ajoittain johtanut Ukrainan onnistumisten ja Venäjän epäonnistumisten painottamiseen. Tällöin vaarana on ylioptimismi.

Valtaosa Ukrainan saamasta sotilaallisesta tuesta on tullut Yhdysvalloilta. Tämä on herättänyt kysymyksen asevoimiinsa vähemmän panostaneiden eurooppalaisten valtioiden poliittisesta tahdosta ja viime kädessä myös kyvystä tukea Ukrainaa sotilaallisesti. Kykyä voidaan tietysti lisätä poliittisella tahdolla, mutta tämä vie aikaa. Kuten Ukraina oli karvaasti kokenut jo vuosina 2014–2015, ei pelkkä tahto ilman kykyä riitä sodassa.

Venäjällä oli vuorostaan sodan alussa vain yksi liittolainen, Valko-Venäjä. Vaikka maa ei osallistunut sotaan suoraan, antoi se Venäjän käyttää aluettaan ja sotilastukikohtiaan sekä luovutti Venäjälle myöhemmin ammuksia ja muuta sotamateriaalia. Muistutukset Valko-Venäjän uhasta sitoivat ukrainalaisjoukkoja Pohjois-Ukrainassa.

Venäjän sotilasstrategia kesällä 2022 Donbasissa oli suoraviivainen. Venäjällä oli paljon kalustoa ja ammuksia. Mutta koska Venäjä ei ollut julistanut sotaan tai mobilisoinut kansaansa rintamalle, kärsivät venäläiset miehistöpulasta. Pulaa yritettiin helpottaa suurilla palkoilla, joita maksettiin vapaaehtoisille ja yksityisten yritysten palkkasotilaille, sekä separatistialueilla pakkavärväyksellä. Näiden ja venäläisten nationalistien mobilisoinnin epäonnistuttua turvautui Venäjä Wagner-yritykseen, joka värväsi Venäjän vankiloista vankeja.

Kärjistäen Ukrainan ongelma oli päinvastainen. Koska Ukraina taisteli selviytymisestään, oli sillä käytössään valtava reservi, kun se oli kieltänyt 18–60-vuotiaita miehiä poistumasta maasta. Venäjään verrattuna se kuitenkin kärsi kalustopulasta. Kuten strategiat yleensä, painotti Venäjä omassaan vahvuuksiaan. Se käytti valtavasti epäsuoraa tulta miehistöpulaansa kompensoidakseen. Toukokuun lopulla Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi myönsi Ukrainan menettävän jopa sata sotilasta päivässä Donbasissa (Romanjuk 2022). Vaikka venäläiset joukot etenivät hitaasti, oli eteneminen varmaa. Ukrainalaisten tappioita pidettiin sietämättöminä.

Zelenskyin lausuntoja kesällä 2022 voidaan pitää hätähuutona. Heinäkuun alussa Venäjä miehitti Lysytšanskin ja Sjeverodonetskin taisteluiden jälkeen koko Luhanskin aluetta. Yhdysvallat vastasi Zelenskyin hätähuutoon toimittamalla Ukrainalle M142 Himars -raketinheitinjärjestelmiä. Niiden ja länsimaisen tiedustelutiedon avulla ukrainalaiset pystyivät tarkasti iskemään Venäjän komentokeskuksiin ja logistiikkaan, esimerkiksi ammusvarastoihin. Logistiikan tarkoituksena sodassa on mahdollistaa ja ylläpitää laajamittaisia sotilasoperaatioita. Venäjän epämoderni logistiikka oli rajoittanut sotatoimia jo sodan alkupäivistä lähtien, ja venäläisjoukkojen huolto perustui pitkälti rautateihin. Ukrainan iskut vähensivät merkittävästi venäläistä epäsuoran tulen määrää. Iskut huoltoon kuluttivat myös venäläisjoukkojen taistelukykyä (Toveri 2022; Käihkö 2022). Ne eivät enää käytännössä pystyneet etenemään.

Syyskuu 2022: Ukrainan vastahyökkäykset ja liikesodankäynti Harkovassa

Kesäkuusta lähtien Ukrainan viranomaiset alkoivat puhua vapauttavansa eteläisen Hersonin alueen, joka muodosti Venäjän sillanpääaseman Dnepr-joen länsirannalla. Vaikka alueella taisteltiin koko kesän ajan, eivät ukrainalaisjoukot onnistuneet merkittävästi etenemään. Ukrainalla ei ollut puolellaan yllätysetua. Hersoniin oli myös siirretty suuri määrä venäläisjoukkoja, jotka olivat ehtineet valmistella puolustusasemia.

Hersoniin siirretyt venäläisjoukot heikensivät Venäjän puolustusta muualla yli tuhat kilometriä pitkällä rintamalinjalla. Syyskuun alussa Ukraina osoitti kaapanneensa aloitteen sodassa. Ukrainalaiset pystyivät valitsemaan hyökkäyspaikkansa ja täten pakottamaan venäläiset reagoimaan. Toisin kuin miehistöpulasta kärsivä Venäjä, pystyi Ukraina myös toimimaan useammalla kuin yhdellä rintamalla samaan aikaan. Koillisessa Harkovan alueella ukrainalaisjoukot onnistuivat siirtymään paikallisesti liikesodankäyntiin yllättämällä ja murtamalla venäläisten heikot puolustuslinjat.

Liikesodankäyntiä on kuvattu ihanteelliseksi sotilasstrategiksi, koska sen avulla voidaan saada nopeita ja merkittäviä voittoja vähäisillä tappioilla (Echevarria 2017, 13–14). Ukrainalaisjoukot vapauttivat parissa viikossa valtaosan Venäjän miehittämästä osasta Harkovaa. Taktisen tason liikesota ei kuitenkaan muuttanut kulutus sodan luonnetta tilanteessa, jossa Venäjä edelleen miehitti noin viidesosaa Ukrainan pinta-alasta.

Venäjän ”erikoisoperaatio” voidaan tulkita hallinnon pyrkimyksenä minimoida sodasta tavallisille venäläisille koituneet seuraukset. Rajattua sotaa kävivät sotilaat, eivät tavalliset venäläiset. Talouspakotteet ja satojen länsimaisten yritysten Venäjältä poistuminen vaikuttivat joihinkin, mutta eivät kaikkiin venäläisiin. Syyskuussa Venäjän tavoitteiden ja keinojen epätasapainosta tuli kiistämätöntä. Ukrainan joukot etenivät, eikä Venäjällä riittänyt joukkoja heidän pysäyttämisekseen.

Ilmeinen ratkaisu tilanteeseen oli 21. syyskuuta tapahtunut ”osittaisen” liikekannallepanon julistaminen. Monille venäläisille sota alkoikin toden teolla vasta silloin. Liikekannallepa-

non myötä Venäjä siis laajensi alun perin rajoitettua sotaansa. Pakkoliittämällä Donetskin, Luhanskin, Hersonin ja Zaporizžjan alueet Venäjään viesti Putin peräänantamattomuuttaan. Sota tulisi vain syvenemään.

Lokakuu 2022: Terrori

Venäjä tukeutui terroriin sodan alusta lähtien. Sekä laajamittaista että valikoivaa terroria käytetään ”vihollisen taisteluhaluuden murtamiseen tai tämän politiikan tai käyttäytymisen muuttamiseen” (Echevarria 2017, 64). Terrori yhdistetään usein epätavanomaisiin sotiin, joissa heikommat osapuolet kuten kapinalliset iskevät kovien sotilaskohteiden sijaan siviilejä vastaan. Myös valtiot käyttävät terroria vastarinnan murskaamiseen, etenkin juuri miehitystilanteissa.

Venäjän sotarikokset Ukrainassa herättivät kysymyksen venäläisestä kyvystä hallita asevoimiaan. Kuten malesialaisen matkustajakoneen ampumisesta kahdeksan vuotta aikaisemmin, koitui terrorista Venäjälle myös merkittävää haittaa: ukrainalaiset alkoivat pian pitää sotaa antautumista parempana, vaikkakin kauheana vaihtoehtona. Toisaalta länsimaat, jotka olivat pelänneet sodan leviämistä, lisäsivät asteittain tukeaan Ukrainalle.

Lokakuun kahdeksantena päivänä Krimin niemimaan ja Venäjän yhdistävällä Euroopan pisimmällä sillalla tapahtui räjähdys. Venäjä kutsui iskuja terrori-iskuksi ja syytti tapahtuneesta Ukrainan tiedustelupalvelua. Kaksi päivää myöhemmin Venäjä aloitti systemaattisen Ukrainan infrastruktuurin pommittamisen niin erilaisilla ohjuksilla kuin iranilaisilla lennokeilla. Kymmenessä päivässä Ukrainan kriittistä infrastruktuuria – esimerkiksi vesi-, lämpö- ja sähkölaitoksia – vastaan hyökättiin useammin kuin koko aikaisemman sodan aikana yhteensä. Ilmavoimien rooli sodassa oli ilmatorjunnan tähden ollut odotettua vaatimattomampaa, mutta sai nyt uutta nostetta.

Jos Venäjä ei voittaisi taistelukentillä, laajentaisi Venäjä sotaa Ukrainan yhteiskuntaa vastaan pakottaakseen ukrainalaiset polvilleen. Historiallisesti strategia ei ole ollut järin toimiva, kuten esimerkiksi Neuvostoliiton pommitukset talvisodan aikana osoittavat. Ei tietysti ole poissuljettua, että ydinaseiskut Hiroshimaan ja Nagasakiin olisivat parempi vertailukohta. Erona on, että kehittyneempi teknologia mahdollistaa tarkemmat iskut moderneille yhteiskunnille välttämättömään infrastruktuuriin tavalla, joka ei vaadi massiivista tuhovoimaa. Kohdistamalla iskuja kriittiseen infrastruktuuriin pystyivät venäläiset vaikuttamaan samaan aikaan Ukrainan teollisuuteen ja talouteen sekä terrorisoimaan sen väestöä.

Uusi strategia epäonnistui. Talvesta 2022 tuli leuto, Venäjän ohjukset eivät riittäneet ja ulkopuolinen tuki vahvisti Ukrainan ilmatorjuntaa. Strategia oli silti täysin looginen tilanteessa, jossa rintamatilanne oli miehistöpulan takia kääntynyt Venäjää vastaan. Liikekannallepanossa oli julkilausuttuna pyrkimyksenä mobilisoida 300 000 venäläistä, mutta heidän aseistamisensa, kouluttaminen ja siirtäminen Ukrainaan vei aikaa. Sillä välin Venäjä pyrki vakauttamaan rintamalinjat. Väsytyssotaan paluuta siivitti myös osittaisen sotatilan julistaminen tavalla, joka mahdollisti sisäisen repression kiristymisen.

Äärimmäisenä terrorin muotona on sodan muuttuminen ydinsodaksi. ”Hybridisodan” loogisin selitys onkin ydinaseet: ydinasevaltojen välinen ja vastainen kamppailu käydään pelotevaikutuksen tähden sodan ja rauhan välisellä harmaalla alueella.

Ukrainassakin on koko ajan sodittu ydinaseiden varjossa. Mutta koska Venäjällä on ydinase ja Ukrainalla ei – ja koska sotaa ovat rajoittaneet käsitykset niin kutsutuista ”punaisista

viivoista”, joiden ylittämisen oletetaan johtavan vakaviin seurauksiin – on sotaa käyty lähes täysin Ukrainan maaperällä.

Venäjän valmiutta käyttää ydinasetta on spekuloitu, mutta yleisesti sitä on pidetty epätodennäköisenä. Venäjän ydinaseeseen turvautumisen todennäköisyys riippuu viime kädessä Venäjän – ja Venäjän yksinvaltaisessa järjestelmässä maan presidentin – tavoitteista. Jos tavoitteet ovat maksimalistiset, on syytä olettaa valmiutta ydinaseidenkin käyttöön. Ydinaseen käytön poliittinen hinta on kuitenkin korkea paitsi aseisiin liittyvien kansainvälisten normien myös etenkin Yhdysvaltojen julkilausuman pelotteen takia. Jos sotaa voidaan pitää yrityksenä pakottaa vastustaja tekemään jotakin, mitä tämä ei muuten tekisi, on tällaisten pelotteiden tarkoituksena estää vastustajaa tekemästä jotakin, mitä tämä ehkä muuten voisi tehdä.

Koska ydinaseen käytöllä ei välttämättä olisi suurta sotilaallista merkitystä, tulkittaisiin se luultavasti äärimmäiseksi terrorin muodoksi. Ydinasestrategian suhteen tilanne on uusi siinä mielessä, ettei Ukrainalla ole keinoja vastata, jos Venäjä käyttäisi ydinasetta. Ydinaseita omaavat länsimaat eivät ole ulottaneet ydinasesateenvarjoa Ukrainan päälle, eivätkä ydinaseiden vuoksi julistaneet sotaa Venäjälle. Toisaalta Venäjäkään ei ole käyttänyt ydinasetta. Pelote on siis jossakin määrin toiminut kumpaankin suuntaan.

Ydinasetta on lopulta pidettävä Venäjän eskalaatiodominanssin takaajana. Tilanteessa sodan kärsimykset kasautuvat pääosin ukrainalaisille. Sodan vuosipäivään 24.2.2023 mennessä rintamatilanne ei juuri ollut muuttunut marraskuun jälkeen. Rintamalinjojen radikaali muutos kulutussodalla olisi vaatinut suhteessa vastapuoleen enemmän keinoja kuin sodan kummallakaan osapuolella tuntui löytyvän. Etenkään Venäjä ei näyttänyt pystyvän liikesodankäyntiin, mutta Ukrainakaan ei ollut todistanut kykyjään tällä saralla (Käihkö & Honig 2023). Oli vaikea nähdä, miten Ukraina voisi pakottaa Venäjän hyväksymään tappionsa tilanteessa, jossa maan olemassaoloa on lähes mahdotonta uhata sotilaallisesti.

Ukrainan sota ja sodan teoria

Olen tässä artikkelissa pyrkinyt selvittämään, miksi Venäjän helmikuussa 2022 aloittama laajamittainen hyökkäys Ukrainassa tunnistetaan laajemmin sodaksi kuin tätä aikaisemmat tapahtumat. Yksinkertainen selitys on, että aikaisemmat tapahtumat eivät vastanneet nuoremmalta Clausewitzilta juontuvaa perinteistä ja kapeaa käsitystämme sodasta valtiodenvälisenä laajamittaisena väkivaltana vihollisen riisumiseksi aseista. Sota Donbasissa vuosina 2014–2023 ymmärrettiin laajalti rajoitettuna ja sen poliittisuuden tähden epämääräisenä sotana tavalla, joka kannusti etsimään sota-termille uusia etuliitteitä. Toisaalta länsimaat eivät myöskään katsoneet hyötывänsä Ukrainan tukemisesta – tai yksinkertaisesti pelkäsivät Venäjän reaktiota tuelle. Tilannetta sekoitti vielä se, että vaikka Ukraina katsoi olevansa sodassa, olisi sodanjulistus ollut Ukrainalle itsetuhoista. Minskin toisen tulitaukosopimuksen myötä Ukrainallekin oli lopulta helpompi tottua matalan intensiteetin sotaan, jota Venäjä voisi halutessaan laajentaa.

Venäjän tyytymättömyys vuorostaan vain kasvoi. Koska Venäjä ei katsonut pystyvänsä muuttamaan tilannetta ei-sotilaallisilla keinoilla, jäi vaihtoehdoksi laajamittainen sotilaallinen voima. Tämä vaihtoehto toteutui Venäjän hyökätessä Ukrainaan helmikuussa 2022. Sotakäsityksen poliittista, moraalista ja juridista luonnetta kuvaa se, ettei Venäjä myönnä olevansa sodassa, vaikka termiä käytetään laajasti kuvaamaan helmikuun 2022 jälkeisiä tapahtumia.

Venäjän päätös aloittaa laajamittainen hyökkäys Ukrainaan voidaan tulkita niin ei-sotilaallisten keinojen epäonnistumiseksi, Venäjän heikkoudeksi saavuttaa tavoitteitaan ilman

laajamittaisten sotilaallisten keinojen käyttöä kuin muistutukseksi perinteisen sodankäynnin merkityksestä maailmanpolitiikassa myös Euroopassa.

Koska Venäjän sota Ukrainassa muodostaa todennäköisesti tärkeimmän ja Suomelle merkityksellisimmän sotatieteellisen tutkimuskohteen lähivuosina, on olennaista aloittaa sen tutkiminen kestävältä teoreettiselta pohjalta. Ukrainan sodan tutkiminen on vuorostaan tärkeää teorioiden kehittämiseksi, jotta ne tulevaisuudessakin palvelevat sodan ja sodankäynnin ymmärtämistä.

Kuten Clausewitzin sodan teoria osoittaa, koostuvat teoriat pitkälti käsitteistä. Käsitteet vuorostaan muodostavat rakennelman, jonka kautta voimme analysoida esimerkiksi Ukrainan sodan tapahtumia ja vaiheita. Teoriaa voikin verrata linssiin, jonka läpi todellisuutta tarkastellaan (Allison & Zelikow 1999). Yksittäiset käsitteet – kuten Clausewitzin teoriasta juontuvat sodan analyysitasot – auttavat hahmottamaan, onko jollain yksittäisellä tapahtumalla kauaskantoista strategista vai vähäisempää taktista merkitystä. Toisaalta jätämme helposti huomioimatta asioita, joita teoreettiset käsitteemme eivät vangitse. Käyttämällä teorioita tietoisesti hahmotamme myös niitä tekijöitä, joita analyysimme ei tavoita. Myös sokeiden pisteiden tunnistaminen voi parantaa analyysiämme.

Sodan lisäksi myös strategian käsite on nykymuodossaan suoraan johdettavissa Clausewitzin sotaa politiikan instrumenttina painottavasta teoriasta. Strategiaa on kuvattu synonyymillä sille, miten sota voitetaan (Kerttunen 2010). Nuoremman Clausewitzin perinteisemmän sodan käsitteen aisapariksi tulee kuitenkin helposti kapea sotilasstrategia, ei laajempi suurstrategia. Kuten todettu, on vaikea nähdä, miten Ukraina tai Venäjä voivat saavuttaa poliittiset tavoitteensa taistelukentällä. Koska Eurooppakin tahtoo selviytyä voittajana Ukrainan sodasta ja koska Euroopan strategiaa sodassa ei voi tyypistää sotilasstrategiaan, tuntuu sopivalta päättää artikkeli pohtimalla Euroopan strategiaa Ukrainassa ja laajemmin voiton käsitettä.

Tuntuu selvältä, etteivät Eurooppa ja Yhdysvallat vuoden 2014 keväällä ymmärtäneet kuinka tärkeä Ukraina oli Venäjälle ja kuinka pitkälle Venäjä oli valmis menemään säilyttääkseen vaikutusvaltaansa siellä. Edes venäläisjoukkojen käyttö Ilovaiskin ja Debaltseven taisteluissa ei vaikuttanut eurooppalaisten käsitykseen Ukrainan tilanteesta maan sisäisenä konfliktina. Seuraavina seitsemänä vuotena Ukrainaa tuettiin enemmän sanoin kuin teoin.

Venäjän mukaan maa on käynyt Ukrainassa vuodesta 2022 alkaen sotaa puolustusliitto Natoa vastaan. Sotanarratiivi kieltää sekä Ukrainan itsenäisen toimijuuden että ukrainalaisten kyvyn aiheuttaa Venäjän asevoimille valtavia tappioita. Narratiivin tukeminen ei ole viisasta siitä koituvien seurausten vuoksi. Narratiivi ei myöskään vastaa todellisuutta niin pitkään kuin länsimaat eivät suoraan käytä sotilaallisia keinoja Venäjää vastaan. Eurooppa on silti kiistattomasti osallistunut sotaan auttamalla ulkopuolisesta tuesta riippuvaista, puolustusotaa käyvää Ukrainaa.

Euroopan strategia on tähän asti pitkälti keskittynyt haittaamaan Venäjän ja tukemaan Ukrainan voiman luomista. Eurooppa on pyrkinyt vähentämään kaupankäyntiä Venäjän kanssa köyhdyttääkseen maan sotakassaa ja vähentääkseen omaa riippuvuuttaan venäläisestä energiasta, jota on turvallistettuna kutsuttu ”energia-aseeksi”. Etenkin sotateknologiaan kohdistettuja pakotteita Venäjä on yrittänyt kiertää Iranin ja mahdollisesti Kiinan avulla.

Ukrainalle annettavaa sotilaallista tukea on Euroopan rajallisen sotilaallisen kyvyn lisäksi rajoittanut pyrkimys pysyä sodan ulkopuolella. Pelko kolmannesta maailmansodasta pakotti Ukrainaakin rajoittamaan sotilaallisen voiman käyttöä. Lopulta ei olekaan mahdotonta, että Venäjä tulkitsee voivansa sotaa pitkittämällä aiheuttaa niin paljon kärsimystä niin ukrainalaisille kuin eurooppalaisille, että ennemmin tai myöhemmin väsymme ja luovutamme.

Tarkoittaisiko tämä Venäjän voittoa? Ei välttämättä. Sota ja strategia eivät aina ole nol-lasummapelejä, joissa yksi osapuoli voittaa ja toinen häviää (Echevarria 2017, 115). Voiton käsitettä voidaan lähestyä usealla tavalla. Suoraviivaisinta on verrata julkilausuttuja poliittisia päämääriä saavutuksiin. Tästä perspektiivistä Ukraina on sodassa häviöllä. Ukraina on toki onnistunut säilyttämään itsenäisyytensä, muttei karkottamaan venäläisiä joukkoja tai pa-lauttamaan vuoden 2014 tai 1991 rajojaan. Tavoitteet tuntuvat kaukaiselta tilanteesta, jossa Venäjä miehittää lähes viidesosaa Ukrainasta.

Venäjällä vuorostaan on ollut useita julkilausuttuja tavoitteita: Venäjä on maininnut demilitarisoinniksi tulkittavan Ukrainan pitämisen Naton ulkopuolella, Ukrainan hallinnon vaihtamisen ja ukrainalaisen kansallisuusaatteen tukahduttamiseksi tulkittavan denatsifi-kaation sekä Donbasin alueiden puolustamisen. Venäjä voi tarvittaessa ymmärtää ja selittää epämääräiset demilitarisaation ja denatsifikaation omalle kansalle miten parhaaksi tahtoo. Venäjän voidaan silti katsoa olevan Ukrainaa lähempänä tavoitteitaan jo pelkkien aluemie-hitystensä takia, koska nämä vaikeuttavat Ukrainan lähestymistä kohti EU:ta ja Natoa. Ja vaikka Venäjä ei olekaan onnistunut hajottamaan länsimaiden rivejä, onnistui se hyökkä-yksellään vähintäänkin luomaan särön kansainväliseen oikeuteen perustuvaan liberaaliin maailmanjärjestykseen sekä alueellisen koskemattomuuden normiin (Ångström painossa). Toisaalta jo Suomen ja Ruotsin jäsenhakemukset puolustusliitto Natooon voidaan tulkita Venäjän laajempien etupiirijakoon liittyvien tavoitteiden epäonnistumisena. Tämä takaisku tosin tuskin juuri lämmittää ukrainalaisten mieltä.

Clausewitzin (2004, 7) mukaan sodan lopputulos ei kuitenkaan koskaan ole absoluuttinen tai lopullinen. Taistelu jatkuu. Kuten Suomessa toisen maailmansodan jälkeen, voidaan tap-piokin kääntää poliittisessa retoriikassa torjuntavoitoksi. Mutta kuten sotia yleensä, voidaan Ukrainankin sotaa arvioida paremmin vasta vuosien ja vuosikymmenien kuluttua. Parhaat arviot tulevat todennäköisesti olemaan ne, jotka ammentavat ja kehittävät jo hyväksi todettuja teorioita. Vastavuoroisesti parhaiksi teorioiksi tulevat nousemaan ne, jotka parhaiten vastaavat todellisuutta. Sotaa ja sodankäyntiä koskevat teorit ovatkin lopulta yhtä riippuvaisia yksit-täisten sotien tutkimuksesta kuin yksittäisten sotien ymmärtäminen sotatieteellisistä teorioista.

Viitteet

- 1 Teoksesta on julkaistu myös osittainen suomennos nimellä Sodankäynnistä, mutta käytän lähde-aineistona eversti James John Grahamin lähempänä alkuperäistä olevaa englanninkielistä käännöstä vuodelta 1873. Käyttämäni painos on Barnes & Noblen vuonna 2004 julkaisema.
- 2 Artikkelin kaikkien vieraskielisten lainausten suomennokset ovat omiani.

Lähteet

- Aliyev, Huseyn (2022), Pro-Government Anti-Government Armed Groups? Toward Theorizing Pro-Government ‘Government Challengers.’ – *Terrorism and Political Violence* 34:7, 1369–1385. <<https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1785877>>
- Allison, Graham & Zelikow, Philip (1999), *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Longman.
- Bartles, Charles K. (2016), Getting Gerasimov Right. – *Military Review* 96:1, 30–38.
- Brodie, Bernard (1973), On Clausewitz: A Passion for War. – *World Politics* 25:2, 288–308. <<https://doi.org/10.2307/2010498>>.
- Buzan, Barry & Hansen, Lene (2009), *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clausewitz, Carl von (2004), *On War [Vom Kriege]*. Käänt. James John Graham. New York: Barnes & Noble.
- Colborne, Michael (2022), *From the Fires of War: Ukraine’s Azov Movement and the Global Far Right*. Stuttgart: ibidem.
- Echevarria, Antulio (2007), *Clausewitz and Contemporary War*. Oxford: Oxford University Press.
- Echevarria, Antulio (2017), *Military Strategy: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, Lawrence (2013), *Strategy: A History*. Oxford: Oxford University Press.
- Freedman, Lawrence (2015), Ukraine and the Art of Exhaustion. – *Survival* 57:5, 77–106. <<https://doi.org/10.1080/00396338.2015.1090132>>
- Freedman, Lawrence (2019), *Ukraine and the Art of Strategy*. Oxford: Oxford University Press.
- Galeotti, Mark (2019), *Russian Political War: Moving beyond the Hybrid*. London: Routledge.
- Gat, Azar (2001), *A History of Military Thought: From the Enlightenment to the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Gessen, Masha (2018), *The Future Is History*. London: Granta.
- Greene, Samuel & Robertson, Graeme (2022), *Putin vs. the People: The Story of a Popular Dictator and the Struggle for the Future of Russia*. New Haven: Yale University Press.
- Harris, Shane, DeYoung, Karen, Khurshudyan, Isabelle, Parker, Ashley & Sly Liz (2022), Road to War: U. S. Warnings Doubted. – *Washington Post*, 17.8.2022.
- Heuser, Beatrice (2002), *Reading Clausewitz*. London: Pimlico.
- Hildebrandt, Tina, ja di Lorenzo, Giovanni (2022), ‘Hatten Sie gedacht, ich komme mit Pferdeschwanz?’ [“Luulitko, että tulen poninhännän kanssa?”]. – *Die Zeit*, 7.12.2022. <<https://www.zeit.de/2022/51/angela-merkel-russland-fluechtlingsskrise-bundeskanzler>> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Hill, Fiona & Stent, Angela (2022), The World Putin Wants. – *Foreign Affairs*, September/October, 108–22.
- Howard, Michael (2002), *Clausewitz: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Huntington, Samuel (1957), *The Soldier and the State: Theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: Belknap Press of Harvard Univ. Press.
- International Crisis Group (2014), Eastern Ukraine: A Dangerous Winter. <<https://icg-prod.s3.amazonaws.com/eastern-ukraine-a-dangerous-winter.pdf>> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Kerttunen, Mika (2010), *Kuinka sota voitetaan: sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kofman, Michael, Migacheva, Katya, Nichiporuk, Brian, Radin, Andrew, Tkacheva, Olesya & Oberholtzer, Jenny (2017), *Lessons from Russia’s Operations in Crimea and Eastern Ukraine*. Santa Monica: RAND.
- Käihkö, Ilmari (2018), A Nation-in-the-Making, in Arms: Control of Force, Strategy and the Ukrainian Volunteer Battalions. – *Defence Studies* 18:2, 147–166. <<https://doi.org/10.1080/14702436.2018.1461013>>
- Käihkö, Ilmari (2021a), The Evolution of Hybrid Warfare: Implications for Strategy and the Military Profession. – *The US Army War College Quarterly: Parameters* 51:3. <<https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol51/iss3/11/>>
- Käihkö, Ilmari (2021b), Hybridisoidan evoluutio ja sen seuraukset. – *Sotilasaikakauslehti*, 17.12.2021. <<https://upseeriliitto.fi/verkkolehti/hybridisoidan-evoluutio-ja-sen-seuraukset/>> (Tarkistettu 2.3.2023).

- Käihkö, Ilmari (2022), Amatöörien strategia ja logistiikka Ukrainan sodassa. – *Logistiikkaupseeri* 3, 14–17.
- Käihkö, Ilmari & Honig, Jan Willem (2022), Toiveajattelu ei korvaa strategiaa Ukrainan kulutusso-
dassa. – *Helsingin Sanomat*, 24.8.2022. <<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009020421.html>>
(Tarkistettu 2.3.2023).
- Käihkö, Ilmari & Honig, Jan Willem (2023), Seuraava hyökkäys voi ratkaista Ukrainan sodan pattiti-
lanteen. – *Helsingin Sanomat*, 23.2.2023. <<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009410471.html>>
(Tarkistettu 2.3.2023).
- LB.ua (2014), Komissija Rady: pri proryve iz ”ilovaiskogo kotla” pogibli 300 boitsov [Radan Ko-
missio: 300 taistelijaa kuoli läpimurron aikana ’Ilovaiskin motissa’], 20.10.2014. <[https://lb.ua/
news/2014/10/20/283189_komissiya_radi_proryve.html](https://lb.ua/news/2014/10/20/283189_komissiya_radi_proryve.html)> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Lenton, Adam Charles (2022), Why Didn’t Ukraine Fight for Crimea? Evidence from Declassified
National Security and Defense Council Proceedings. – *Problems of Post-Communism* 69:2, 145–54.
<<https://doi.org/10.1080/10758216.2021.1901595>>
- Liddell Hart, Basil Henry (1991), *Strategy*. 2nd revised edition. New York: Meridian.
- Malyarenko, Tetyana (2016), A Gradually Escalating Conflict: Ukraine from the Euromaidan to the
War with Russia. – *The Routledge Handbook of Ethnic Conflict* (2nd ed.). Eds. Karl Cordell &
Stefan Wolff. London: Routledge, 349–68.
- Malyarenko, Tetyana & Galbreath, David J. (2016), Paramilitary Motivation in Ukraine: Beyond
Integration and Abolition. – *Southeast European and Black East Studies* 16:1, 113–38. <[https://
doi.org/10.1080/14683857.2016.1148414](https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1148414)>
- Matveeva, Anna (2018), *Through Times of Trouble: Conflict in Southeastern Ukraine Explained from
Within*. Lanham: Lexington Books.
- Matveeva, Anna (2022), Donbas: The Post-Soviet Conflict That Changed Europe. – *European Politics
and Society* 23:3, 410–41. <<https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2074398>>
- Office of the Historian (1948), 269. Policy Planning Staff Memorandum. 4.5.1948. <[https://history.
state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269](https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269)> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Oliphant, Roland (2014), Ukraine Launches ‘anti-Terrorist Operation’ in the East. – *Telegraph*,
14.4.2014. <[https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10767005/Ukraine-
launches-anti-terrorist-operation-in-the-east.html](https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10767005/Ukraine-launches-anti-terrorist-operation-in-the-east.html)> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Pieniżek, Paweł (2017), *Greetings from Novorossiya: Eyewitness to the War in Ukraine*. Pittsburgh:
University of Pittsburgh Press.
- President of Russia (2022), Address by the President of the Russian Federation. <[http://en.kremlin.
ru/events/president/transcripts/67843](http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67843)> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Renz, Bettina & Smith, Hanna (2016), *Russia and Hybrid Warfare – Going beyond the Label*. Alek-
santeri Papers 1/2016. Helsinki: Kikimora Publications.
- Rid, Thomas (2013), *Cyber War Will Not Take Place*. London: Hurst.
- Romanjuk, Roman (2022), Zelenskyi kaže, štšo na Shodi može hynuty do 100 vijskovykh v den [Ze-
lenskyn mukaan jopa 100 sotilasta voi kuolla idässä joka päivä]. – *Ukrainska Pravda*, 22.5.2022.
<<https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/22/7347852/>> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Smith, Brad (2022), Defending Ukraine: Early Lessons from the Cyber War. – *Microsoft on the Issues*,
22.6.2022. <[https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/06/22/defending-ukraine-early-lessons-
from-the-cyber-war/](https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/06/22/defending-ukraine-early-lessons-from-the-cyber-war/)> (Tarkistettu 13.3.2023)
- Strachan, Hew (2013), *The Direction of War: Contemporary Strategy in Historical Perspective*.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Toveri, Pekka (2022), Venäjän logistiikka Ukrainan ”erikoisoperaatioissa.” – *Logistiikkaupseeri* 3, 6–13.
- Trevelyan, Mark & Winning, Alexander (2022), Russia States More Limited War Goal to “liberate”
Donbass. – *Reuters*, 25.3.2022. <[https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-first-phase-
ukraine-operation-mostly-complete-focus-now-donbass-2022-03-25/](https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-first-phase-ukraine-operation-mostly-complete-focus-now-donbass-2022-03-25/)> (Tarkistettu 2.3.2023).
- Trontti, Perttu (2022), Havaintoja Ukrainan sodasta merisodankäynnin näkökulmasta. – *Suomi Me-
rellä 2022: Meriupseeriyhdistys Ry:n vuosikirja*. Toim. Ossi Liimatainen. Keuruu: Suomi Merellä
-säätiö sr, 30–40.
- Visuri, Pekka (1996), Carl von Clausewitz ja modernin sodankäynnin teoria. – *Tiede ja Ase* 54, 64–89.
- Warner, Michael (2019), A Matter of Trust: Covert Action Reconsidered. – *Studies in Intelligence*
63:4, 33–41.
- Wilson, Andrew (2014), *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven: Yale University Press.

Wilson, Andrew (2016), The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, but Not Civil War.
– *Europe-Asia Studies* 68:4, 631–52. <<https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1176994>>
Yekelchyk, Serhy (2020), *Ukraine: What Everyone Needs to Know*. Oxford: Oxford University Press.
Ångström, Jan (painossa), Seger och nederlag i Ukrainakriget. – *Statsvetenskaplig Tidskrift*.